

I Міжнародна науково-практична конференція «Current trends in the development of modern scientific thought»

Секція - економіка.

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Бак Наталія Андріївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
n.bak@chnu.edu.ua

Савчук Анастасія Іванівна

Здобувач вищої освіти економічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
savchuk.anastasiia_econom@chnu.edu.ua

Загальновідомо, що економічно розвинені країни не заощаджують на освіті. Адже такі витрати - це не тільки спосіб впливу на ефективність розвитку національної економіки (сприяння досягненню високих темпів економічного зростання та поліпшенню добробуту населення), а ще й важливий важіль у вихованні майбутніх громадян – членів суспільства. Тому в структурі використання ВВП таких країн фінансування галузі освіти суттєво перевищує середній рівень, зафіксований у глобальному масштабі. (Наприклад, за даними Міжнародного валютного фонду, при середньосвітовому показнику 3,7% ВВП в 2019 році витрати на освіту в європейських країнах становили від 5,2% національного ВВП в Австрії до 7,6% в Ісландії, Норвегії та Швеції [1]).

Ситуація з фінансуванням галузі освіти в Україні донедавна відповідала основним європейським тенденціям. Так, вищенаведений національний показник у 2019 році становив 5,4% ВВП України [1]. Його досягненню сприяло використання усіх дозволених чинним законодавством джерел фінансування освітніх закладів, а саме:

- Державний бюджет України;
- місцеві бюджети;
- плата за надання закладами освіти різноманітних послуг відповідно до укладених договорів;
- плата за науково-дослідні та інші роботи (послуги), виконані на замовлення юридичних осіб і громадян;

- доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання;
- гранти, отримані від вітчизняних і міжнародних організацій;
- пасивні доходи, зокрема відсотки від розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках, відкритих у банківських установах;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб тощо [2].

При цьому в ході реформи бюджетної децентралізації були змінені механізми фінансування освітніх потреб, зокрема й щодо надання освітньої субвенції місцевим бюджетам, а також більшої можливості самостійного використання освітніми закладами коштів, накопичених у спеціальному фонді.

Проте, повертаючись до сьогоденних реалій, коли домінантна частина видатків державного бюджету України об'єктивно спрямовується на захист країни від зовнішньої військової агресії, постає питання, в якій мірі забезпечуються потреби освітньої сфери в Україні? Звісно ж, ця міра не може бути достатньою. Такий стан обумовлений не лише структурним перерозподілом бюджетних асигнувань і, відповідно, меншим обсягом коштів, спрямованих з Державного бюджету України та місцевих бюджетів (протягом перших семи місяців 2022 року потреби освітньої сфери профінансовані на 48,6% річних уточнених показників, які, в свою чергу, зменшені більш як на 10% у порівнянні з довоєнними плановими показниками [3]).

Також на погіршення ситуації вплинуло зменшення кількості студентів, учнів і викладачів, задіяних в освітньому процесі, а також різка мінімізація кількості замовлень на надання супутніх послуг і виконання закладами освіти різних видів робіт. Зазначені чинники важливі з огляду на питому вагу спеціальних надходжень при фінансуванні закладів освіти – в середньому, не менше половини річних його обсягів. Зауважимо, що для багатьох закладів позашкільної, професійної, передфахової вищої та вищої освіти в Україні питання зменшення кількості осіб, які здобувають освіту, а також забезпечують її надання, критичне з погляду фінансування. Обумовлено це тим, що оплата студентів за навчання, а також різноманітні благодійні внески допомагають забезпечувати тільки мінімум, який необхідний навчальним закладам для функціонування, але жодним чином не розвитку.

Часткову підтримку функціональності таких джерел фінансування освітніх закладів сьогодні могла б забезпечити держава у непрямий спосіб – шляхом підтримки банківських програм пільгового кредитування здобуття студентами освіти, а також надання додаткових податкових пільг тим суб'єктам господарювання, які за власний рахунок укладають угоди на підготовку майбутніх фахівців, або ж напряду фінансують окремі потреби освітніх закладів різних рівнів.

Ще одна проблема, зумовлена реаліями сьогодення, - це відсутність у більшості

закладів освіти облаштованих бомбосховищ. Вона зумовлює актуалізацію та винятковість застосування механізму онлайн-навчання. Проте задля ефективного навчального процесу вже не вистачає тільки онлайн-платформ для проведення занять і форм/сайтів, створюваних для проходження тестів, спрямованих на перевірку отриманих знань. Сфера освіти повинна розвиватися в цьому напрямку, оскільки саме онлайн-навчання зараз актуальне для більшості здобувачів (особливо для тих, хто продовжує навчатися, виїхавши за кордон). Тому необхідно інвестувати у вебінари та онлайн-лекції, які підвищують рівень обізнаності викладачів, а також у платформи, на яких можна проводити дискусії та обговорення, корективи в процес навчання, щоб систематизувати процес проведення занять та оцінювання навчальних здобутків студентів/учнів. Все це вимагає багато часу, сил і коштів – ресурсів, які зараз у дефіциті для більшості учасників освітнього процесу.

Що можна вдіяти? По-перше, допомогти втриматися на плаву якісним українським закладам вищої освіти може стратегічне партнерство з північноамериканськими та європейськими університетами. Наразі таких партнерств небагато, але яскраві приклади – KSE і Торонтський Університет, Український Католицький Університет та Університет Нотр-Дам, Києво-Могилянська академія та Торонтський університет.

По-друге, долучення до дистанційних стипендіальних програм (fellowships) для українських учителів і викладачів, які не бажають або не можуть покинути Україну (а це більшість чоловіків віком від 18 до 60 років), може зберегти чи навіть поліпшити людський капітал України. Такі програми дешевші й легші в адмініструванні, ніж “очні” позиції (тобто ті, які передбачають переїзд викладача до гостьового університету), що дозволить більшій кількості українських викладачів скористатися ними. Деякі університети, як-от Індіанський університет в Блумінгтоні, започатковують надання таких стипендій нерезидентам. Також можна розвивати менш формальну співпрацю, особливо з точки зору інтеграції української дослідницької спільноти в національні та міжнародні дослідницькі проекти. Наприклад, потрібні більші зусилля з надання дозволу українським дослідникам брати участь у грантах NSF чи інших програмах. Недавній приклад – запуск Торонтським університетом програми «Stand with Ukraine».

Нарешті, зовнішні ресурси також є надзвичайно важливими для успішної онлайн-освіти. Coursera, edX та Udemu пропонують багато безплатних курсів для українців. Проте, щоб охопити ще більше українських здобувачів освіти, знадобиться фінансування перекладеного контенту. Багатонаціональні корпорації можуть надати додатковий серверний простір чи навіть безоплатно надати обладнання, щоб задовольнити все більші технологічні потреби учасників освітнього процесу [4].

Отже, для того, щоб сфера освіти в Україні отримала належне фінансування у воєнний період і в період відбудови національної економіки, задля збереження людського капіталу, необхідно гнучко реагувати на зміни в суспільстві, прямо та

опосередковано стимулюючи використання різних джерел фінансових ресурсів освітніх закладів. Не меншої уваги потребує їх ефективне та раціональне використання. Тому важливо спрямувати доступні фінансові ресурси, насамперед, на поліпшення процесу онлайн-навчання як для учнів і студентів, так і для вчителів і викладачів. Важливу роль при цьому відводимо посиленню реальної фінансової автономії освітніх закладів.

Необхідно також співпрацювати з суб'єктами іноземних країн, щоб мати змогу урізноманітнювати й вдосконалювати механізм фінансування освітнього процесу, послуговуючись їхнім досвідом і підтримкою.

Список літератури:

1. Expenditure on education as % of GDP (from government sources) : *UNESCO Institute for Statistics*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS> (дата звернення: 23.09.22).

2. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1116> (дата звернення: 23.09.22).

3. Видатки : *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table> (дата звернення: 23.09.22).

4. Климак М., Дерюгіна.Т. (2022). Час на порятунок вищої освіти в Україні спливає. URL: <https://voxukraine.org/chas-na-poryatunok-vyshhoyi-osvity-v-ukrayini-splyvae/> (дата звернення: 23.09.22).